

NÉMET ELEMÉK A MAGYAR KATONANYELVBEN.

Írta Spitzer Leo (Bonn).

Nagyon helyes Balassától, hogy a magyar katonanyelvvel a most oly szűkre szabott magyar határokon túl is foglalkozott.² A „Hungarica non leguntur“ alapelv legalább nem hivatkozhatik arra, hogy az európai olvasó nem ismeri a nyelvet, ha a „Hungarica“

² *Deutsche Elemente in der ungarischen Soldatensprache*. Die Neueren Sprachen. 1919. évf. 359. l.

nem magyar nyelven szólal meg. Ezúttal néhány pótlással szolgállok, melyeket részben Magyarországon töltött háborús katonai éveimben gyűjtöttem.

Az ujoncok kiképzése Magyarországon gyakran három nyelven történt egyidejűleg. Gyakran tapasztaltam Pozsonyban, még önkéntes szakaszban is, hogy ugyanazt az utasítást először magyarul, mint hivatalos kiképző nyelven kellett adni (nemcsak a honvédeknel, hanem a közös hadseregben is), azután németül a csak magyarországi illetőségűek részére, végül tótul; a tiszti nyelv pedig szolgálatban és szolgálaton kívül egymás mellett német és magyar volt. A német kommandót a magyar bakák gépiesen a jelentéssel közvetlen kapcsolatba hozva tanulják meg, nem pedig mint a német nyelv egy-egy szavát. A B. említette *hap|ták* (habt acht!) így oszlik két szótagra: *hapták*. Gyakran emlegették nálunk az öreg magyar szakaszvezetőt, aki így tanította: „*Kétféle horzamszt van: meldige és bittige*“, tehát a *ge-* előragból utórag (a *pr*-prefixumból suffixum) lett. A *rekten flügli* (rechter Flügel) mintájára képezte a magyar katona a *linkten flügli* alakot; olyan analogia, mely a román *sinester*-re emlékeztet a *dexter* mintájára. A *General-Decharge* kommandóból, melyben a *General* mint „Aviso“ s a *de* mint közbülső ütem elnyújtva hangzik, s a *charge* mint tulajdonképeni kommandó hirtelen kipattantva ejtendő, *General-der-Charge* lett rezgő *r*-rel. Egy magyar tanító, aki mint kiképző káplár működött, egészen meg volt lepve, midőn figyelmeztettem, hogy az ilyen kapcsolat a németben szintaktikai képtelenség. A hivatalos szolgálati nyelvben a német szavak gyakran csak formális keretül szolgálnak a magyar nyelven közölt tartalom számára. Rapporton így jelentettek: *Herr Hauptmann, ich melde gehorsamst, hogy beteg vagyok. Herr Hauptmann, ich bitte gehorsamst egy napot dienstfrei.* Hogy ezt a szokásos bevezetést csak jelentéktelen cifraságnak érzik, mutatja az is, hogy gyakran fordításban ismétlik: *ich melde gehorsamst, azt jelentem, hogy...* A német kommandót néha szándékosan a katonának kedvesebb jelentésváltozással fordítják le. A rekruták a tisztnémet parancsát „*Fünf Minuten Rast*“ mindig így fordították: *tíz perc raszt.*

Érdekes összevetni a katonai rangok magyar és német jelölését. A *tiszt*-et mindig magyarul nevezik, valamint a tiszti rangfokokat is: zászlós, hadnagy, főhadnagy, kapitány vagy százados; ellenben a legénység fokozatai, a *sarzsik* német szók: *frájter, káplár, firer*. Tehát aki a rapporton *Herr Hauptmann*-t mondott, úgy beszélt róla: *a kapitány úr* (vagy: *az öreg*); aki szolgálatban *Herr Korporal*-t mondott, szolgálaton kívül is *káplár úrnak* címezte. Hogy a legénységi rangfokokozatok megjelölésére a német szavakat használják (*káplár* nem pedig *tizedes*), annak valószínűleg az az oka, hogy a legénység együtt él a „sarzsikkal“, tehát a hivatalos megszólítás szolgálaton kívül is megmarad, ellenben a tisztet, odaszámítva a hatalmas őrmestert (sohasem *Feldwebel*) és az „önkéntes urat“ is magyarul nevezik. Emlékszem, hogy egy magyar

önkéntes, boszantani akarva a káplárt, *tizedes úr*-nak szólította, mire ez dühbe is jött.

Természetes, hogy a magyar katonanyelv német elemei fogyanak, minél messzebbre távoznak a német nyelvhatártól. A győri ezrednél így mondták *bevonulni*, a pozsonyinál *berukkolni*; amott *ellógni*, ezeknél *svenkolni*. De mindenütt ismeretes volt az az induló, melynek magyar szövege a német *komendó*-kat obszcén fordulattal alkalmazza.

Még egy sokféle jelentésárnyalatban használatos szót említek meg: *magírozni* (n. *markieren*), a. m. betegnek tettei magát, kedvetlenül, hanyagul végzi a munkát stb. Ha egy regruta nem elég *strammul* végezte a gyakorlatot, azt mondták neki: *ne magírozzon!* A német szavakat majd megrövidítették, majd megtoldották. A *szanitéc* (többszörben *szanitécek*) = *Sanitäts-soldat* mellett említhetem ezt is: *egy kis gelenksz* (első szótagon a hangsúly), ebből *Gelenks-übung*. V. ö. még: *szuperre menni* (zur Super-visite, -arbitrierung); a *gefrait-ter*-ből lett *frájter*-rel v. ö. *rapporthoz stimmolni* (zum Rapport bestimmen); a *trén*-ből képezik a *trénes*-t (Trainsoldat).

Összehasonlításként közlöm a Trentinoban gyűjtött osztrák-olasz és a Boszniában gyűjtött osztrák-horvát katonanyelvnek egy-egy kis szógyűjteményét. Az előbbit Briani Silvio, a másodikat Dr. Maver Giovanni barátainak köszönöm.¹

1. Olasz-német katonanyelv.

<i>váfero (el)</i>	Waffenrock	<i>sale (la)</i>	Menageschale
<i>i comássi</i>	Gamaschen	<i>i pèchi</i>	die Bäcker
<i>l'ibisbòn</i>	Ueberschwümg	<i>i chézzei</i>	die Kessel
<i>canistra (la)</i>	Tornister	<i>el mantel a pat-</i>	Mantel in Bandoulière
<i>rusàc (el)</i>	Rucksack	<i>ruliera</i>	
<i>drosàc (el)</i>	Brotsack	<i>portapè (el)</i>	Portepée
<i>l'azaròl</i>	Achselrolle	<i>paipic</i>	Beilpickel
<i>spòt (el)</i>	Spaten	<i>prostèll (el)</i>	Brotstelle
<i>ghevèra (la)</i>	Gewehr	<i>briç (la)</i>	Pritsche (Brett?)
<i>i pistontèi de la</i>	des Gewehres Be-	<i>i cripei</i>	die Krüppel
<i>ghevèra</i>	standteile	<i>i maródi</i>	die Maroden
<i>patróna (la)</i>	Patrone	<i>lunghe-spizze (el)</i>	Lungenspitzenkatarrh
<i>còrno (el)</i>	das Korn (des Gew.)		(Superarbitrierungs-
<i>còlmo (el)</i>	der Kolben (des Gew.)		grund)
<i>la rìmina de la</i>	Gewehrriemen	<i>i sàrsi</i>	die Chargen
<i>ghevèra</i>		<i>fraibile (el)</i>	Freiwilliger
<i>el sil de la berèla</i>	Kappenschild	<i>toçsàss (el)</i>	Tagcharge
<i>puzpagòt (el)</i>	Gewehrschnur	<i>speziòn (la)</i>	Inspektion
	(= Putzspagat)	<i>reclunteoffizir</i>	Rechnungsunteroffiz.
<i>comassina (la)</i>	Kochgeschirr	<i>patròlfier (el)</i>	Patrouilleführer
	(= Kochmaschine)	<i>zùfir (el)</i>	Zugführer
<i>le zèltene</i>	die Zeltblätter (vö.	<i>pizmòcher (el)</i>	Waffenmeister
	magy. <i>szalvenek</i>)		(=Büchstenmacher)

¹ A c k-nak, a z magy. c-nek ejtendő.

<i>mèlido (la)</i>	die Meldung	<i>sprechenàr</i>	sprechen
<i>fozun (el)</i>	die Fassung	<i>fezenàr</i>	ausfassen
<i>lèno (la, el)</i>	die Löhnung	<i>strechenàr</i>	strecken
<i>zualòg (el)</i>	die Zulage	<i>enfellàr (la ghe- vèra)</i>	einfetten (d. Gewehr)
<i>ìbo (la, el)</i>	die Übung	<i>smirenàr la gh. (col felt)</i>	
<i>notìbo (el)</i>	die Nachtübung	<i>puzenàr</i>	putzen
<i>ghevèrìbo (el)</i>	die Gewehrübung	<i>sizenàr</i>	schiessen
<i>marciadiostìro (la, el)</i>	die Marsadjustierung	<i>tìrar de sarf</i>	scharfschiessen
<i>fregàtero, fergà- tero (el)</i>	die Vergatterung	<i>ciapàr ànzel</i>	Einzelarrest bekom- men
<i>l'atèlo</i>	die Abteilung	<i>meldenàrse</i>	sich melden
<i>vacatèlo (el)</i>	die Wachabteilung	<i>aodechenàrse</i>	sich aufdecken (die Reihen)
<i>presentìro (la, el)</i>	die Presentierung	<i>omènghe</i>	umhängen
<i>l'assentìro</i>	die Assentierung	<i>far ofir</i>	abführen (eine Fas- sung)
<i>mùstero (la)</i>	die Musterung	<i>generàl dei sarsi</i>	General-Décharge (vö. magy. General der charge)
<i>l'info</i>	die Impfung	<i>metter a le linche</i>	zum Rapport bestim- men (an den linken Flügel)
<i>defilìro (el)</i>	die Defilierung	<i>far le piramide (sing. la pira- mida)</i>	Pyramiden ansetzen
<i>costatìro (la)</i>	die Konstatierung	<i>ol, bèrdo</i>	Halt, wer da!
<i>zio (la)</i>	die Ziehung (pl. „Ziehung halb links“ Kommando)	<i>ferlìnea (la)</i>	Feuerlinie
<i>ròst (el)</i>	die Rast	<i>gheverma(r)sina</i>	Maschinengewehr
<i>svòrum (el)</i>	der Schwarm		
<i>gròsse distanze</i>	grosse Distanzen		
<i>el técon (plur. i téconi)</i>	Deckung (-en)		
<i>marciaròtta (la)</i>	die Marschroute		
<i>mezzaròtta (la)</i>	die halbe Rotte		
<i>superbitrìo (el)</i>	die Superarbitrierung		
<i>l'auserit</i>	der Laufschrift (vö. <i>apis e h. lapis</i>)		

2. Horvát-német katonanyelv.

<i>imbršvuk</i>	Überschwung	<i>afirovat</i>	bführ en
<i>prosjak</i>	Brotsack (a. m. kol- dús)	<i>ruje!</i>	Ruhe! (Karlovac)
<i>cazarola</i>	in Dalmatien: Achsel- rolle (volksetymo- logisch an <i>cazo</i> ; <i>ca- zarola</i> angeglichen)	<i>štranciport</i>	Transport
<i>feldšpatina</i>	Spaten	<i>urlaubiš</i>	Erlaubnisschein + Urlaubsschein
<i>brajbilig, vr- pizmoker</i>	Freiwillig Waffenmeister, Büch- senmacher	<i>kokošina</i>	Kochmaschine (An- gleichung an <i>kokoš</i> Henne)
<i>fasovat (ebből ol. fasovare)</i>	fassen	<i>virginja</i>	Visierlinie
<i>bregaterung</i>	Vergötterung	<i>fērènik</i>	Fähnrich
<i>meldovat se</i>	sich melden	<i>Obrlatant</i>	Oberleutnant
		<i>šallraus</i>	Schildhaus
		<i>repucviziten</i>	Putzrequisiten
		<i>ablisirung</i>	Mobilisierung
		<i>narukovat</i>	einrücken